

10. Wszechzwiązkowa Konferencja Ornitologiczna (Witebsk, Białoruś, 17–20 IX 1991 r.)

Konferencja zgromadziła ponad 500 ornitologów ze wszystkich republik lub już niezależnych krajów mieszczących się w granicach dotychczasowego ZSRR. Zorganizowana została przez Instytut Pedagogiczny w Witebsku wraz z Uniwersytetem Białoruskim z Mińska i Instytutem Zoologii Białoruskiej Akademii Nauk. Obrady odbywały się w Instytucie Pedagogicznym w Witebsku, a uczestnicy mieszkali w hotelu „Witebsk”.

Obrady otworzył przewodniczący Komitetu Ornitologicznego ZSRR, prof. V. D. Iličev. W pierwszym dniu obrad ogłoszono siedem 20–30-minutowych referatów plenarnych. Autorem pierwszego

z nich był prof. V. D. Iličev (Moskwa), który omówił „Optymalizację wzajemnych relacji człowiek–ptak”. Już od paleolitu można śledzić ekologiczne, socjalne i duchowe kontakty człowieka z ptakami. Szczególne miejsce w życiu człowieka zajmują ptaki udomowione dla różnych celów. Zainteresowanie człowieka ptakami znalazło swe odbicie w folklorze, w językach, muzyce, literaturze, sztuce i religii. Dalej prof. Iličev omówił znaczenie ptaków w życiu współczesnego człowieka oraz przedstawił kilka możliwych kierunków optymalizacji stosunków człowiek–ptaki. Następnie prof. V. E. Flint (Moskwa) wygłosił referat pt. „Problem biologicznej różnorodności a zadania ornitologów”. Pod pojęciem biologicznej różnorodności autor rozumie nie tylko bogactwo gatunkowe świata roślin i zwierząt zamieszkujących dany obszar, ale także względne liczebności i strukturę populacji (np. wiekową, płciową), biomasę oraz wieloletnią dynamikę. Za szczególnie istotne uznał badania przyczyn warunkujących bogactwo biologicznej różnorodności i jej utrzymanie. Na podobny temat referat plenarny wygłosił także prof. A. K. Rustamov (Aszchabad).

W następnym referacie plenarnym ornitologów białoruscy Ju. A. Vjasovič, A. M. Dorofeev i L. P. Šklarov omówili rozwój i stan obecny ornitologii na Białorusi. Podstawowe znaczenie dla jej rozwoju miały faunistyczne prace A. V. Fedjušina z lat 1921–1933. Jego następcą był niedawno zmarły M. S. Dolbik, autor takich dzieł jak „Ptaki Białoruskiego Polesia” (1959) czy „Krajobrazowa struktura ornitofauny Białorusi” (1974). Dalszym postępowaniem było opublikowanie przez następną generację ornitologów dzieła „Ptaki Białorusi: klucz do oznaczania gniazd i jaj” (1991). Po wojnie opublikowano ponad 500 prac o tematyce ornitologicznej, obroniono jedną pracę doktorską i 17 kandydackich. Powstały dwa centra ornitologii: w Mińsku (Instytut Zoologii BAN, Uniwersytet) i Witebsku (Instytut Pedagogiczny) oraz szereg mniejszych zespołów w Brześciu (Instytut Pedagogiczny) i w parkach narodowych (Bereziński, Przyprypecki).

W piątym z kolei referacie plenarnym V. M. Galušin i A. V. Kuznecov (Moskwa) omówili strategię r i K rozmnażania się w zastosowaniu do ptaków. Oprócz płodności, długości życia i masy ciała ważne dla określenia ich strategii życiowej są także inne parametry, np. stałość posiadania terytoriów lęgowych. Dr N. P. Paevskij (St. Petersburg), rozporządzając ogromnym materiałem ze Stacji Biologicznej Instytutu Zoologii Akademii Nauk ZSRR w Rybačej na Mierzei Kurońskiej, mógł się pokusić o przedstawienie zasad porównawczej demografii ptaków, uwzględniając dynamikę liczebności, poziom płodności i śmiertelności oraz strukturę wiekową i płciową populacji. Chociaż parametry demograficzne są bardzo zmienne u tej samej populacji w różnych biotopach i zależne od sezonu czy roku, to jednak można je porównywać w obrębie gatunku, rodzaju, rodziny a nawet rzędu. Stwierdzono dodatnią zależność między masą ciała a maksymalną i średnią długością życia, roczną przeżywalnością, wiekiem pierwszego rozmnażania się, długością wysiadywania jaj i długością przebywania piskląt w gnieździe. Wielkość zniesienia zmieniała się często niezależnie od masy ciała. F. J. Dzerżinskij w referacie pt. „O morfologiczno-funkcjonalnych wskaźnikach adaptacji troficznych ptaków” przedstawił własne badania mechaniki poruszania się dzioba przy pobieraniu pokarmu, zależnie od jego budowy.

W następnych dniach Konferencji wygłaszano krótkie referaty równocześnie w dwóch niezależnych sesjach. Ogółem wygłoszono 95 referatów zgrupowanych w 13 sesjach. Oto tytuły sesji: „Faunistyka i ornitologia”, „Ornitogeografia”, „Populacyjna ekologia ptaków”, „Ochrona ptaków”, „Ptaki w antropogennym krajobrazie”, „Regionalne problemy ornitologii”, „Systematyka i ewolucja ptaków”, „Życiowe strategie ptaków”, „Sezonowe zmiany w życiu ptaków”, „Biologia ptaków”, „Morfologia i ontogeneza ptaków”, „Bioenergetyka i pierzenie się ptaków”, „Zachowanie się ptaków”. Wygłoszono wiele bardzo interesujących i wartościowych referatów, np. o powszechnej poligynii ptaków tundry.

Poza referatami wystawiono też liczne plakaty, wśród których dla mnie szczególnie interesujące były te, które dotyczyły roli ptaków jako bioindykatorów skażenia środowiska miejskiego metalami ciężkimi oraz obiegu pestycydów w ekosystemach.

W ramach Konferencji odbyły się również dyskusje okrągłego stołu dotyczące określonych problemów lub grup systematycznych ptaków. Uczestniczyłem w dwóch takich dyskusjach: jednej poświęco-

nej ekologii ptaków krukowatych oraz drugiej – o urbanizacji ptaków. Bardzo prężna grupa ornitologów, licząca kilkadziesiąt osób, bada szybko zachodzące zmiany w ekologii ptaków krukowatych (urbanizacja wrony, zmiany arealów zimowania). W innej grupie dyskutowano nad sposobem podsumowania dotychczasowych materiałów o ptakach miast oraz postanowiono powtórzyć ankietę międzynarodową, swego czasu rozesłaną przez doc. M. Luniaka z Instytutu Zoologii PAN.

Po Konferencji odbyła się wycieczka do Berezynskiego Rezerwatu Biosfery, w której jednak nie uczestniczyłem.

Ostatni raz brałem udział w tego typu konferencji w 1974 r., nic zatem dziwnego, że uczestnicy obecnej byli mi znani co najwyżej z publikacji lub ze spotkań w czasie Międzynarodowego Kongresu Ornitologicznego w Moskwie w 1982 r. Dzięki uczestnictwu w tej Konferencji mogłem poznać przedstawicieli nowego pokolenia ornitologów z tego rejonu świata.

Wielokrotnie zastanawiano się, czy nie jest to ostatnia ogólnozwiązkowa konferencja ornitologiczna; być może konferencje takie będą jednak kontynuowane. Gośćmi Konferencji spoza ZSRR byli: dr Bekchus z Holandii, przedstawiciel „Atlasu Ornitologicznego Europy”, referujący zasady jego powstawania i wskazujący na pilną potrzebę opracowania atlasu ornitologicznego Europy Wschodniej, oraz piszący te słowa.

Jan Pinowski

Symposium na temat „Minimalne populacje” (Bad Homburg, Niemcy, 25–28 IX 1991 r.)

Mieliśmy szczęście uczestniczyć w tym miłym symposium jako przedstawiciele ekologów z Polski. Otrzymaliśmy zaproszenie i zapewnienie utrzymania na miejscu (nawet nam przez myśl nie przeszło, jak bardzo będzie ono wykwintne... ale nie uprzedzajmy wydarzeń).

Symposium odbywało się w rezydencji Wenera Reimera (1888–1965), bogatego przemysłowca i polityka. Stworzona przezeń Fundacja ma na celu popieranie badań naukowych – szczególnej aktywności człowieka. Fundacja popiera więc przede wszystkim interdyscyplinarną wymianę myśli, organizując grupy robocze, zebrania, kolokwia i sympozja. Grupy robocze nie powinny liczyć więcej niż 8–12 członków, a sympozja najwyżej 20–25 uczestników (tytu bowiem osobom można zapewnić komfort, tak istotny w poważnych dyskusjach!).

Rezydencja Wenera Reimera to duży, tonący w zieleni rozległego ogrodu, dom (rys. 1). Znajduje się tu recepcja, pokoje gościnne i salon (wygodne antyki, obrazy, dywany; tu spotykaliśmy się wieczorami, aby po trudach dnia i sutej kolacji cieszyć się winem i rozmową). Wokół domu dobudowano obiekty użytkowe – między innymi pawilon, w którym mieści się sala konferencyjna (rys. 2 i 3).

Symposium zorganizowane było przez prof. Hermanna Remmerta – znanego ekologę, zagranicznego członka PAN. On też energicznie dyrygował obradami (rys. 4), dzięki czemu toczyły się sprawnie. W symposium wzięło udział 16 osób, z czego znaczną większość stanowili Niemcy (z kraju i z zagranicy). Obrady też w przeważającej części odbywały się po niemiecku (ambicją W. Reimera było wskrzeszenie języka niemieckiego dla potrzeb komunikacji naukowej).

Po uroczystym otwarciu obrad przez H. Remmerta nastąpiła seria wykładów przeglądowych.

Roy Siegfried w referacie poświęconym wyspowym populacjom omówił znaczenie teorii MVP (minimalnej wielkości populacji zdolnej do przeżycia), która stwarza możliwość kontroli nad zmniejszaniem się różnorodności gatunkowej w przekształconym środowisku. Na przykładzie małych, izolowanych populacji ptaków, zasiedlających archipelag Tristan da Cunha, próbował określić próg wielkości populacji, powyżej którego zanika niebezpieczeństwo jej wygaśnięcia. Ale wszystkie kalkulacje mogą okazać się zawodne wobec istnienia procesów losowych (nie przewidywalnych na obecnym etapie rozwoju wiedzy), do których zaliczyć można zmniejszenie różnorodności genetycznej, czy zmia-